

УКРАЇНСЬКА ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ЯК ПЕРШООСНОВА ГЕРОЇКО-РОМАНТИЧНОГО РЕПЕРТУАРУ НАЦІОНАЛЬНОГО БАЛЕТУ

У статті розглядаються відомі героїко-романтичні балети, засновані на джерелах української художньої літератури, їх вплив на зростання національної самосвідомості.

Ключові слова: національний репертуар, героїко-романтичний балет, самоідентифікація українського етносу, національна самосвідомість.

The article examines well-known heroic-romantic ballets based on the sources of Ukrainian fiction, their influence on the growth of national self-awareness.

Key words: national repertoire, heroic-romantic ballet, self-identification of the Ukrainian ethnic group, national self-awareness.

Суттєве місце в національному репертуарі українського театру посідають балети, в основу яких покладені сюжети, запозичені з народних пісень та дум, в яких змальовується визвольна боротьба українського народу проти загарбників та поневолювачів. Так, в основі сюжету першої національної балетної вистави «Пан Каньовський» М.Вериківського, яка була презентована публіці у 1931 році у Харкові та Києві, лежить українська народна пісня «Дума про Бондарівну», в якій органічно поєднуються теми кохання та визвольної боротьби, що розкриваються на тлі гайдамацьких повстань [4, с. 262]. Її сюжет знайомить глядачів із трагічною долею красуні Любини Бондарівни, яка відмовила настирливим залицянням польського шляхтича Потоцького, не скорилася йому, викликавши своєю смертю яскравий спалах народного гніву та обурення.

Близьким за сюжетом до «Пана Каньовського» є один із найкращих зразків національного репертуару, героїко-романтичний балет «Лілея» К. Данькевича. Вистава «Лілея» К. Данькевича побачила світ у далекому 1940 році на сцені Київського театру та є однією із зразків українського національного балетного мистецтва [1, с. 19]. Ю. Станішевський зазначив, що «Лілея» створювалася в той період, коли «у балетному театрі особливого значення почали надавати драматургії», бо саме завдяки їй прискорився процес національної самоідентифікації українського етносу, спостерігалася «народження нових танцювальних форм, що були необхідні для втілення національних тем і образів» у мистецтві [2, с. 52]. Це сприяло тому, що балет «Лілея» презентував успішне поєднання, своєрідний симбіоз класичного та українського народного танців і тенденцію світового балетного мистецтва, а саме – симфонізацію хореографічної мови.

Автор лібрето В. Чаговець використав у якості літературного матеріалу твори Тараса Шевченка: «Лілея», «Сліпий», «Утоплена», «Русалка», «Княжна», «Марина», «Відьма». Основний конфлікт вистави полягає у протиставленні поглядів на життя, високих моральних якостей української дівчини та розбещеного польського магната на тлі боротьби народних мас за свободу [3].

Трагічна доля українського народу розкривається в історичній драмі «Маруся Богуславка» А. Свечникова (Київ 1951 р., Львів 1953 р.). В основу сценарію балету покладено літературне першоджерело – відома народна дума про Марусю Богуславку. Молода дівчина, подібно Роксолані, перебуваючи на чужині, допомагає козакам-невільникам втекти з полону, в якому вони перебували понад тридцять років. Маруся Богуславка – це своєрідний символ тієї частини спільноти, що, покидаючи Батьківщину, все одно відчуває сильний нерозривний зв'язок із рідною землею, намагаючись всіма силами допомогти власному народові у боротьбі за свободу та незалежність [2, с. 220].

Надзвичайно цікавою та колоритною є балетна вистава «Хустка Довбуша» А. Кос-Анатольського (Львів 1951-1953 рр.), яка присвячена життю і героїчним вчинкам карпатського Робіна Гуда, опришка Олекси Довбуша, захисника скривджених та знедолених, славетного героя народних пісень та переказів. Події розгортаються у двох часових площинах: у першій та останній картинах – на карпатській полонині та у рідному селі Довбуша. У інших частинах – дійство відбувається у наш час у родині онука великого опришка, який успадкував червону хустку свого відомого пращура, яку тому, свого часу, подарувала кохана жінка Дзвінка. Саме на спогадах діда Косована про славетне минуле ґрунтується оповідання про далекі та героїчні часи українського народу.

Пригоди славних українських козаків змальовуються у балетній виставі «По синьому морю» Ю. Русинова (Одеса 1955 р.). У центрі сюжету – братерська дружба запорізьких козаків-побратимів Кузьми Стожара та Яреми Московіта. Лібрето балету ґрунтується на старій пісні запорізьких козаків «Закувала та сива зозуля» [5, с. 154].

Тема боротьби народних мас проти мороку, феодального гніту, жорстокості та насильства розкривається у відомому балеті «Свіччине весілля» Ю. Знатокова (Одеса 1974 р.). В основі лібрето драма Івана Кочерги про трагічне кохання київського зброяра Івана Свічки та його нареченої Меланки, яка у весільну ніч проносить запалену свічку через негоду, дощ та вітер, щоб врятувати життя свого коханого. Страта Івана Свічки стає тригером для народних мас, які підіймаються на бунт проти безчинства та жорстокості можновладців.

Отже, слід зазначити, що героїчна українська національна балетна вистава майже завжди ґрунтується на певному літературному першоджерелі. Балетмейстери-постановники ретельно опрацьовують сюжет, що стає первинним у національній балетній виставі та є характерною рисою українського балетного мистецтва. Знову і знову митці

звертаються до скарбниці української літератури – творів Т. Шевченка, М. Гоголя, О. Гончара, М. Коцюбинського, Лесі Українки, І. Франка та інших. У їхніх творах вони черпають натхнення та цікаві ідеї, що втілюються ними на вітчизняних балетних сценах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коваленко Є.І. Балет «Лілея» К.Данькевича як взірець хореографічної інтерпретації Шевченкової творчості // *Культурологічна думка: щорічник наук. праць*. К.: Інститут культурології Національної академії мистецтв України, 2014. № 7. 192 с. С.19-26.
2. Станішевський Ю. Балетний театр України: 225 років історії: монографія. Київ: Муз. Україна, 2003. 438 с.
3. Туркевич В.Д. Про балет «Лілея» Костянтина Данькевича [Ел. ресурс]. Режим доступу: http://www.opera.com.ua/files/38/Lileya_statia.pdf.
4. Чепалов О. Танець як знакова система (проблеми семіотичного аналізу хореографічних текстів) // *Художня культура. Актуальні проблеми: наук. вісн. Київ, 2004. Вип. 1. С. 260-270.*
5. Шумило Н. Під знаком національної самобутності: Українська художня проза і літературна критика кінця ХІХ – початку ХХ ст. К.: Задруга, 2003. 354 с.

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, професор Левченко М.Г.